

7 OCHRANA VYBRANÝCH ZÁJMOV NORMAMI TRESTNÉHO PRÁVA HMOTNÉHO A KRIMINOLÓGIA V DOPRAVE

7.1 Bezpečnosť ako multidimenzionálny faktor

7.1.1 Kauzalita bezpečnosti štátu a bezpečia občana pre ochranu záujmov

Ochrana osôb, majetku a bezpečnostných záujmov normami trestného práva hmotného patria medzi kľúčové, zákonom chránené záujmy. Doterajšia spoločenská empiria nás utvrdzuje v poznaní, že *bezpečnosť predstavuje významný multidimenzionálny faktor kvality života spoločnosti a občana, ktorý musíme systematicky skúmať, prognózovať a zaisťovať zákonnými prostriedkami*. Jedným z edukačných nástrojov sú aj študijné odbory Právo, Bezpečnostné služby, alebo aplikovaná bezpečnostná edukácia a výskum v odbore Doprava, so zameraním na zaistenie bezpečnosti v dopravných a prepravných procesoch, resp. ochranu zákonom chránených záujmov.

Keď chceme efektívne určitý záujem chrániť, musíme tento „subjekt“, jeho okolie a vzťahy systematicky poznávať a skúmať. Môžeme tým prispieť k plneniu jednej zo základných funkcií štátu, ktorou nesporne je zaistenie bezpečnosti štátu a bezpečia občana. *Bezpečnosť štátu* vnímame ako pojem vo vzťahu k veľkej entite a *bezpečie občana* ako pojem vo vzťahu k jednotlivcovi, t.j. ako ochranu života a zdravia osoby, jeho majetku, chránených práv a záujmov. Realizácia týchto neľahkých úloh a poslania si ale vyžaduje odborne pripravený personál.

Prípravu vybranej časti odbornej komunity štátu, realizujeme v rámci *profesionálnej, cieľovo-orientovanej edukácie* (vzdelávania, výchovy, výcviku – praxe):

➤ **Štúdiom a výchovou:**

- V rámci školského vzdelávania: Vysokoškolským štúdiom, podľa Sústavy akreditovaných študijných odborov SR.

➤ **Vedeckým skúmaním** (rozvojom vedeckej školy): konáme

- V rámci Sústavy odborov vedy a techniky a číselníka odborov vedy a techniky
- V rámci ďalších výskumných aktivít škôl a inštitúcií na národnej a medzinárodnej úrovni napr. riešením projektov výskumu a vývoja, a pod.

➤ **Výkonom profesionálnej praxe:**

- Činnosť bezpečnostných a ozbrojených zborov, výkon ochrany osôb, majetku a zaistenie chránených záujmov vo verejnej a privátnej sfére doma aj v zahraničí, plnenie úloh bezpečnostného manažmentu štátu, realizácia súkromnej bezpečnosti, ochrana proti terorizmu a extrémizmu, boj proti obchodovaniu s ľuďmi, expertízna a súdnoznalecká činnosť pre ochranu osôb, majetku a zaistenie chránených záujmov, činnosť záchranných zborov (HaZZ) a ďalších subjektov (pre civilnú ochranu a pod.), výkonom vybraných právnických povolaní, výkonom povolaní v oblasti bezpečnosti letísk a leteckej prevádzky a pod.

Môžeme tiež konštatovať, že v súlade s prístupom organizácie OECD – The Organization of Economic Cooperation and Development (Organizácie pre ekonomickú spoluprácu a rozvoj v Európe) identifikujeme *bezpečnostný sektor v štáte* ako súbor nasledovných komponentov:

- „kľúčových aktérov bezpečnosti,
- bezpečnostný manažment štátu,
- inštitúcie v podriadenosti ministerstva vnútra a spravodlivosti,
- a súkromné bezpečnostné organizácie.“¹

Vybraní pracovníci jednotlivých komponentov bezpečnostného sektora v štáte tvoria cieľovú skupinu aj pre absolventov vybraných študijných odborov, resp. jeho ďalších špecializácií v rámci doktorandského vysokoškolského štúdia, v jednodoborovom štúdiu, alebo v kombinácii dvoch odborov (interdisciplinárnych štúdií a pod.). Význam profesionálnej prípravy personálu si preto vyžaduje aj systematický transfer poznatkov získaných výskumom do profesionálnej edukácie a praxe.

Špecifiká metodológie skúmania ochrany osôb, majetku a bezpečnostných záujmov normami trestného práva hmotného

Ochranu osôb, majetku a bezpečnostných záujmov vnímame v širšom a užšom význame pojmu, ako:

- **ochranu v celospoločenskej dimenzii**, realizovanú a analyzovanú na lokálnej, celoštátnej, regionálnej a medzinárodnej úrovni bezpečnosti a uplatňovania noriem trestného práva hmotného,

¹ OECD DAC Handbook on Security Sector Reform. Paris : OECD Publishing, 2007, p. 22.

- a *výkon ochrany v individuálnej dimenzii*, realizovanej a analyzovanej na individuálnej úrovni bezpečnosti a uplatňovania noriem trestného práva hmotného (pre zaistenie bezpečia občana, ochranu konkrétneho majetku, ďalšieho zákonom chráneného záujmu).

Ochranu osôb, majetku a bezpečnostných záujmov uskutočňujeme ***doma a v zahraničí*** prostredníctvom:

- bezpečnostného manažmentu štátu (budovaním a rozvojom spôsobilostí obrany, ochrany a záchrany štátu), a/alebo
- privátnymi bezpečnostnými organizáciami,
- inštitúciami v podriadenosti ministerstva vnútra a spravodlivosti, aj ochranou v konaní u medzinárodných právnych inštitúciách.

V rámci *bezpečnostného manažmentu štátu* predstavuje kľúčovú platformu samotný bezpečnostný systém štátu (BeSy):

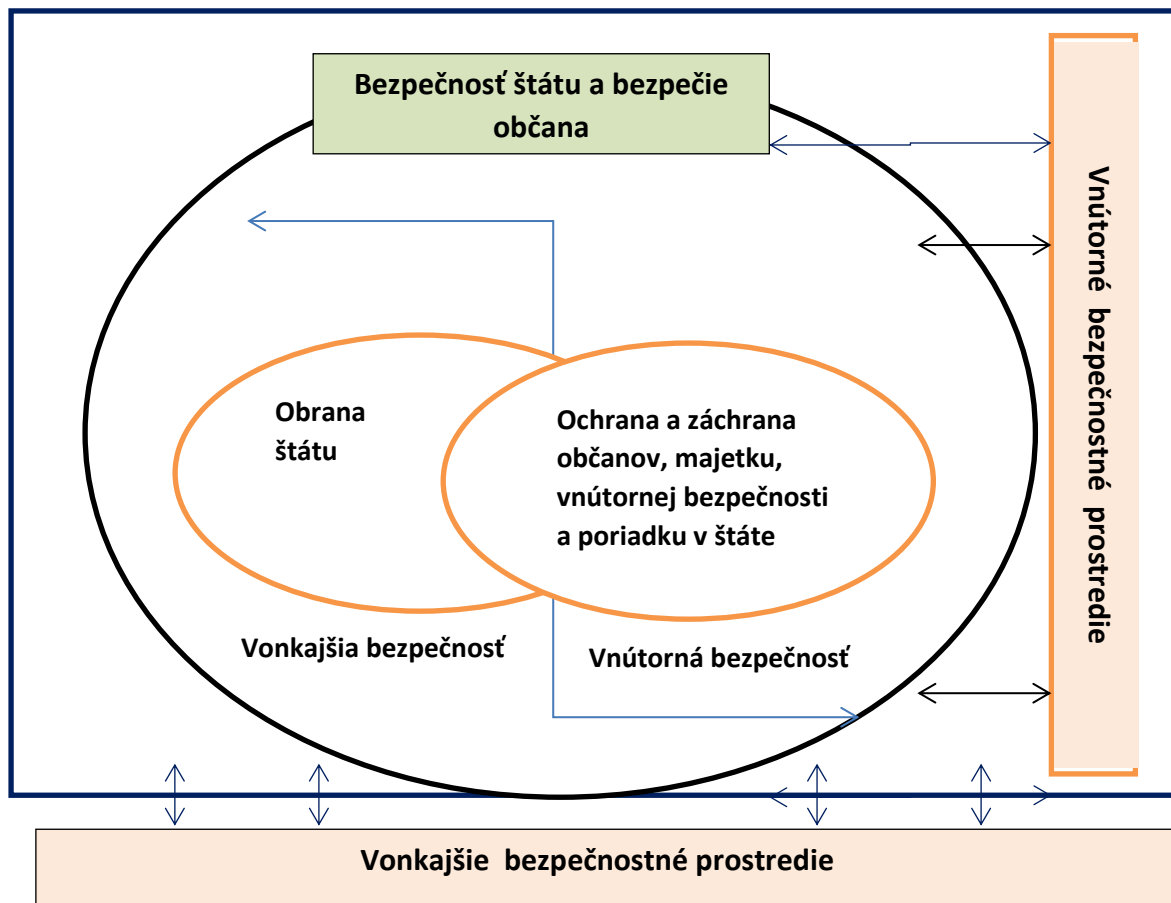
- s prvkami krízového manažmentu vo verejnej správe pre zvládanie krízových situácií ohrozujúcich život, zdravie, majetok, chránené práva a záujmy občanov štátu,
- a s prvkami bezpečnostného manažmentu pre garanciu vnútornej bezpečnosti, vonkajšej bezpečnosti a právneho systému štátu.

V rámci *privátnych bezpečnostných organizácií*, resp. v rámci novo sa vytvárajúceho bezpečnostného priemyslu (komerčnej bezpečnosti) tvoria kľúčovú platformu:

- subjekty súkromnej bezpečnosti: súkromné bezpečnostné služby a súkromné bezpečnostné agentúry pre strážnu službu, alebo detektívnu službu, subjekty pre odbornú prípravu a poradenstvo; subjekty pre podobnú činnosť, ako vlastná ochrana alebo technická služba na ochranu majetku alebo osoby; subjekty pre zabezpečenie profesionálnej cezhraničnej prepravy peňažnej hotovosti cestnou dopravou,
- polovojenské privátne bezpečnostné organizácie pre výkon ochrany osôb a majetku (pôsobiace prevažne v zahraničí).

Verejná správa vo svojej podstate predstavuje správu verejných záležitostí, ktorou zabezpečuje realizáciu rozhodnutí zákonodarných orgánov, orgánov výkonnej a súdnej moci na rôznych úrovniach. Súčasťou verejnej správy je rad orgánov a zamestnancov, ktorí sú pri plnení svojich úloh realizačnou časťou krízového manažmentu pre ochranu osôb a majetku na celospoločenskej úrovni – v rámci bezpečnostného manažmentu štátu, v priamej konfrontácii

s bezpečnostnými rizikami, hrozbami a krízami, ohrozujúce život, zdravie a majetok osôb, spoločnosti.

Obr. X Znázornenie kauzality bezpečnosti štátu a bezpečia občana (Kelemen, 2014)

Prax preukázala, že základnými prostriedkami pre zaistenie požadovanej úrovne ochrany bezpečia jednotlivca i bezpečnosti spoločnosti ako celku, sú:

- „obrana štátu a občanov voči vonkajším hrozbám,
- ochrana občanov a majetku proti negatívnym dopadom krízových situácií (mimoriadnych udalostí), resp. ich záchrana,
- a systém vnútornej bezpečnosti a zabezpečenia poriadku v krajine.“²

² Šimák, L.: Manažment rizík. Žilina : FŠI ŽU, 2006, s. 7. Dostupné na internete: <http://fsi.iniza.sk/kkm/old/publikacie/mnrizik.pdf>

V minulosti sa bipolárny svet vyznačoval prioritou zaistenia vonkajšej dimenzie bezpečnosti koalícií štátov a ich občanov, založenej na bojovej sile ozbrojených síl a stratégii odstrašovania. Relatívna stabilita vonkajšieho bezpečnostného prostredia štátu/spojencov si ale vyžadovala enormné úsilie a finančné prostriedky najmä na obranu.

Súčasnú bezpečnostnú prostredie stredoeurópskeho štátu favorizuje riešenie otázok a rozvoj spôsobilostí pre zaistenie vnútornej bezpečnosti spravidla v rámci efektívneho výkonu policajných činností, súdnej moci, riadenia v krízových situáciách, výkonu zložiek integrovaného záchranného systému, ochrany obyvateľstva a plnenia úloh prípravy a podpory obrany v čase mieru, subjektmi mimo rezort obrany.

Východiskom pre ochranu osôb a majetku v rámci krízového manažmentu vo verejnej správe je *vedecké poznanie a charakteristika bezpečnostných rizík, bezpečnostných hrozieb* a tomu zodpovedajúca špecifikácia opatrení a úloh v oblasti zaistenia a ochrany bezpečnosti.

Členenie úloh, štruktúry, síl a prostriedkov krízového manažmentu zodpovedá dvom kvalitatívne rozličným stavov spoločnosti, a to *stavu spoločnosti v čase mieru*, v protiklade so *stavom spoločnosti v čase vojnového stavu, alebo vojny*

Uvedený prístup zodpovedá *tradičnému členeniu bezpečnosti štátu na vnútornú a vonkajšiu dimenziu, resp. budovaniu a rozvoju potrebných spôsobilostí*.

Budovanie a rozvoj obranných spôsobilostí

Zabezpečiť zodpovedajúci bezpečnostný systém a obranný potenciál štátu proti vonkajším a vnútorným hrozbám nie je možné bez koncepcnej podpory mieru, prípravy na obranu, budovania síl a prostriedkov krízového manažmentu vo verejnej správe, spôsobilého adekvátne reagovať.

Ďalšou významnou oblasťou bezpečnostnej praxe krízového manažmentu vo verejnej správe sú úlohy pre *budovanie a rozvoj spôsobilostí ochrany a záchrany* občanov a spoločnosti.

Budovanie a rozvoj spôsobilostí ochrany je zamerané na zaistenie vnútornej bezpečnosti a zabezpečenia poriadku v štáte, ochranu ľudských práv a slobôd, ochranu utajovaných skutočností, ochranu pred negatívnymi protispoločenskými javmi, ochranu obyvateľstva v krízových situáciách.

Budovanie a rozvoj spôsobilostí záchrany je sústredené najmä na efektívnosť a akčioschopnosť zložiek integrovaného záchranného systému SR.

Východiskom pre systematický postup v odbore „Ochrana osôb a majetku“ a v odbore „Právo“, sú chránené záujmy štátu. Na základe definovania bezpečnosti štátu v Ústavnom zákone č. 227/2002 Z. z. môžeme *identifikovať nasledovné chránené záujmy*: zaistenie zvrchovanosti, územnej celistvosti a nedotknuteľnosti hraníc štátu; ochranu životov a zdravia osôb; ochranu majetku; ochranu základných ľudských práv a slobôd, ochranu ekonomických záujmov a životného prostredia.

Chránené záujmy štátu predstavujú strategické objekty vedeckej edukácie a aktivít zameraných na skúmanie reality cez jedinečné výskumné priestory, ktoré sú charakterizované vybranými predmetmi výskumu a aplikáciou relevantných teoreticko-metodologických prístupov pre skúmanie v odbore.

Filozofický prístup k riešeniu problematiky predstavuje *vedecký realizmus*, ktorý rešpektuje objektívnu realitu pri komplexnom skúmaní otázok bezpečnosti vo všetkých jej dimenziách.

Metodológia riešenia problematiky ochrany osôb a majetku v rámci zaistenia chránených záujmov vychádza zo *systémového a interdisciplinárneho prístupu v celospoločenskej a individuálnej dimenzii*.

Bezpečie občana – ochrana jeho osoby, majetku a ďalších chránených záujmov, musí byť zaistená vo všetkých dimenziách bezpečnosti.

Nad rámec všeobecnej metodológie vied, metodológie policajných, vojenských vied a nad rámec potenciálu metodológie právnych a praktických vied, plánujeme využívať nasledovné, *špecifické metodologické prístupy* pre komplexné skúmanie otázok ochrany občanov a zaistenia ich bezpečia, resp. majetku, alebo určitého chráneného záujmu akým sú bezpečnostné záujmy štátu:

- pôvodný *Koncept sektorovej bezpečnosti tzv. Kodaňskej školy* (COPRI – Copenhagen Peace and Research Institut),
- *Koncept ľudskej bezpečnosti OSN* (UNDP - The United Nations Development Programme).

Z objektívnych dôvodov je nutné pripomenúť, že kľúčovým referenčným objektom podľa Kodaňskej školy je *štát*, ako garant bezpečnosti. Naším primárnym *referenčným objektom je ale jednotlivec (osoba, občan), alebo majetok*, resp. *konkrétny chránený záujem*. Rešpektujeme pritom skutočnosť, že štát nebude hodnotený ako bezpečný, ak občan (jednotlivec) nebude v bezpečí a opačne. Rovnako nebude pozitívne hodnotené bezpečnostné prostredie medzinárodného spoločenstva, keď jeho člen je v „nebezpečí“, alebo sú ohrozené jeho chránené záujmy a opačne.

Môžeme konštatovať, že štúdiom a vedeckou prácou skúmame spravidla bezpečnostno-právne aspekty bezpečia občana, ochrany majetku alebo konkrétneho chráneného záujmu ako napr. bezpečnostných záujmov štátu.

V rámci prvého metodologického prístupu využívame nasledovné „rozdelenie bezpečnosti podľa Kodaňskej školy“³:

- *Horizontálne rozdelenie* – na **sektory**: vojenský, politický, ekonomický, environmentálny a sociálny (pre skúmanie zdrojov bezpečnostných rizík).
- *Vertikálne rozdelenie* – na **analytické roviny**: individuálna úroveň, lokálna úroveň, úroveň štátu, regionálna úroveň, medzinárodná úroveň (pre skúmanie z pohľadu referenčného objektu, ktorý môžeme podľa konceptu meniť vo vertikálnej rovine).

Pre nás je kľúčovou **analytickou rovinou** problematiky bezpečia občana „**individuálna úroveň bezpečnosti**“, alebo „**úroveň štátu**“ (resp. medzinárodných bezpečnostných záväzkov štátu), ktoré študujeme, vedecky skúmame a v ktorých zabezpečujeme transfer poznatkov získaných vedou do bezpečnostno-právnej praxe podľa jednotlivých horizontálnych sektorov bezpečnosti.

V rámci druhého metodologického prístupu nachádzame vymedzenie **Konceptu ľudskej bezpečnosti** v správe UNDP (United Nations Development Programme - Human Development Report) z roku 1994, ktorá rozčlenila **ľudskú bezpečnosť** na 7 nasledovných oblastí:

1. Ekonomická bezpečnosť (ako ochrana pred chudobou).
2. Bezpečnosť výživy (dostatok potravín).
3. Bezpečnosť zdravia (prístup k lekárskej starostlivosti a ochrana pred chorobami).
4. Bezpečnosť životného prostredia (znečistenie, vyčerpanie zdrojov).
5. **Osobná bezpečnosť** (násilie, vojna, mučenie, kriminalita, domáce násilie, drogy, samovraždy, dopravné nehody).
6. Bezpečnosť spoločenstva (kultúrna a etnická).
7. Politická bezpečnosť (občianske a politické práva, ochrana pred útlakom).

Ochrana osôb a majetku nachádza oporu pre riešenie teoretických a praxeologických otázok v rámci uvedeného metodologického prístupu primárne v agende „Osobnej bezpečnosti“, v kontexte ostatných oblastí Konceptu ľudskej bezpečnosti.

³ Buzan, B., Waewer, O., de Wilde, J.: Security. A New Framework for Analysis. Boulder, Colorado : Lynne Rienner Publishers, 1998, 237 s. ISBN 1-55587-603-X.

Odborná komunita pritom pozitívne hodnotí skutočnosť, že významným prínosom teoretickej školy ľudskej bezpečnosti sú snahy o zavedenie **indikátorov**, podľa ktorých by bolo možné hodnotiť stav bezpečia súhrnne a komparatívne. Najväčšia pozornosť bola v tejto súvislosti venovaná **indexu ľudskej bezpečnosti** (Human Security Index), ktorej autorom je Kanti Bajpai⁴.

Skúmanie otázok ochrany osôb, majetku a zaistenia ďalších chránených záujmov môžeme v tomto prípade odvodiť od skúmania ich **zraniteľnosti**, na základe identifikácie, kategorizácii, merania, analýzy a hodnotenia zraniteľnosti, ako platformy pre návrh a realizáciu bezpečnostných opatrení, resp. určenie priorít bezpečnostnej politiky pre výkon ochrany osôb, majetku a zaistenie ďalších chránených záujmov.

Pritom akákoľvek bezpečnostná a trestná politika alebo opatrenie zahŕňa (všetky alebo niektoré) **fázy bezpečnostného cyklu**⁵:

- Prevencia (prevent),
- Ochrana (protect),
- Príprava (prepare),
- Reakcia , zásah (respond),
- Obnova (recover).

Skúmanie zákonom chránených záujmov normami trestného práva hmotného má svoj špecifický edukačný priestor.

7.1.2 Trestnoprávne skúmanie ochrany osôb, majetku a bezpečnostných záujmov v rámci didaktického systému

V súlade so Sústavou odborov vedy a techniky Slovenskej republiky, predstavuje podskupina odborov vedy a techniky „Právne vedy 050 500“, široký a komplexný výskumný a edukačný priestor pre špecifickú prácu vedecko-pedagogických pracovníkov, ale najmä pre prípravu nastupujúcej, mladej vedeckej sily, študentov doktorandského štúdia, postdoktorandov, resp. mladých vedeckých pracovníkov do 35 rokov (smernica, opis a číselník odborov vedy a techniky dostupné na internete: <https://www.minedu.sk/sustava-a-ciselnik->

⁴ Bajpai, K.: Human Security: Concept and Measurement. Kroc Institute Occasional Paper #19:OP:1. Washington D.C. : Kroc Institute, 2000, 64 p.

⁵ ESRI Final Report. 2009. Brussels : EC, 2009, s. 20. ISBN 978-92-79-13025-0

odborov-vedy-a-techniky/). V súčasnosti sa dokončuje proces aktualizácie opisov jednotlivých študijných odborov s logickou väzbou na vedný odbor, ktoré boli identifikované a vytvorené garantmi spravidla v predchádzajúcom období. Nie súčasnosť, ale potreba budúcnosti nás núti pristupovať zodpovedne a pravidelne k tejto úlohe. Výzvy spoločenského života a agenda s výhľadom do roku 2030, ako aj rozvoj techniky, technológií v duchu Priemysel pre 21. storočie (Priemysel 4.0 a pod.) Digitálna agenda pre Európu a atď., determinujú aj predpokladaný vývoj agendy podskupiny odborov vedy a techniky „Právne vedy 050 500“. Práce na riešení uvedenej problematiky musia odzrkadľovať doterajšie edukačné poznatky a vedecko-výskumné výsledky a obzory pre formovanie kompetencií.

Pod pojmom „**kompetencia**“ profesionála v oblasti práva / odborov právnych vied môžeme rozumieť jeho psychofyziologické a sociálno-psychologické kvality a výkonnosť, v súlade s odbornou spôsobilosťou pre výkon funkcie. Budovanie a rozvoj personálnych kompetencií profesionálnych pracovníkov významne podmieňuje budovanie a rozvoj požadovaných spôsobilostí štátu pre trestnoprávnu ochranu a zaistenie zákonom chránených záujmov, resp. spravodlivosti, ktoré tiež vnímame ako komplexný, zložitý systém. Právnická komunita štátu (komunita odborov právnych vied), v súlade s úlohami a medzinárodnými záväzkami Slovenskej republiky preto potrebuje pripraviť v rámci trestnoprávnej edukácie odborného personálu, ktorý spĺňa minimálne nasledovné požiadavky:

- je motivovaný, profesijne vzdelaný, teoreticky a prakticky pripravený pre výkon funkcie v oblasti práva v domácom, resp. v medzinárodnom prostredí, s prezentačnými, argumentačnými a ďalšími komunikačnými zručnosťami;
- technicky zručný najmä vo využívaní informačných a komunikačných technológií, psychicky odolný, primerane fyzicky zdatný, schopný samostatne sa rozhodovať a konať (resp. „tímový hráč“), s kritickým myslením voči sebe aj okoliu;
- osobnosť so systémovým prístupom a hľadiskom k javom a procesom;
- spôsobilý činnosti v „štandardných“ aj v „stresových“ pracovných podmienkach.

Kompetencie priťahujú čoraz väčšiu pozornosť, pretože ich úroveň bezprostredne súvisí s dosahovaním organizačnej stratégie. **Kompetenčný model** je odpoveďou na otázku, ktoré kompetencie a akou mierou sa podieľajú na úspešnom vykonávaní konkrétnej pozície. Zatiaľ čo popis pracovnej pozície hovorí skôr o zodpovednostiach a teda o tom, čo má robiť zamestnanec na pozícii, kompetenčný model hovorí o spôsobe, ako sa má práca robiť (<http://www.developium.sk/tvorba-kompetencnych-modelov>).

Definovaným kľúčovým problémom je spravidla cieľovo orientovaný, moderný obsah vedných a študijných odborov právnych vied, v kontexte súčasnej, úzko špecializovanej edukácie personálu, nie ako interdisciplinárneho didaktického systému a „inter-inštitucionálnej“ agendy vo verejnom a privátnom sektore, podmieňujúcich tvorbu kompetencií právnickej komunity štátu (komunity odborov právnych vied). Kompetenčné modely pre jednotlivé právnické povolania / špecialistov v odboroch právnych vied nám majú naznačiť, ako sa má napr. vedecká výchova a edukácia v danom odbore robiť. Pritom je žiaduce, aby išlo spravidla o celoživotnú prípravu a edukáciu odborníkov, ktorí napomáhajú zaisťovať zákonom chránené záujmy vo verejnom a privátnom sektore (Kelemen, 2017).

Efektívnym nástrojom budovania a rozvoja požadovaných kompetencií personálu v oblasti práva / právnych vied, s dôrazom na trestné právo, je **TRESTNOPRÁVNA EDUKÁCIA**. t.j. aj *trestnoprávne skúmanie ochrany osôb, majetku a ďalších zákonom chránených záujmov v rámci vedeckej výchovy, vzdelávania a výcviku*.

Ústredným pojmom je pojem EDUKÁCIA, ako sústava vzdelávacích činností a podmienok, ktoré majú zošľachtujúci zámer a účinok v celostnej výchove človeka.

Slovo EDUKÁCIA je odvodené od latinského EDUCARE – vychovávať, ale aj od latinského EDUCERE – viesť, vodiť iného či iných, čo vytvára priestor pre lídrov v tomto procese, ktorí svojim osobným príkladom vedia strhnúť ľudí a priestor pre manažérov, ktorí efektívnym riadením procesov v organizácii smerujú k dosiahnutiu cieľov.

Proces edukácie, s využitím poznatkov všeobecnej didaktiky (Petlák, 1997, Turek, 2004), napomáha k rozvoju osobnosti, v rámci kognitívneho, sociálneho a perceptívno-motorického učenia (sa). Výsledkom je požadované vzdelanie, vychovanie a úroveň vycvičenia, ktoré v súlade s psycho-fyziologickými danosťami jedinca spoluvytvárajú jeho KOMPETENCIE pre určitú činnosť: ako komplexnú schopnosť vykonávať špeciálne úlohy, najmä pri výkone odborných pracovných funkcií a iných životných aktivít a sociálnych rol, zahrňujúca praktické znalosti, zručnosti, zbehlosti, postoje a iné kvality.

Aplikáciou edukačného procesu do oblasti trestného práva / právnych vied je TRESTNOPRÁVNA EDUKÁCIA, vnímaná ako špecializované právnické vzdelávanie, vychovávanie a praktický výcvik špecialistov v oblasti trestného práva, pre budovanie a rozvoj ich profesionálnych kompetencií.

Pri pohľade na **TRESTNOPRÁVNÚ EDUKÁCIU** ako na **DIDAKTICKÝ SYSTÉM**, môžeme povedať, že v závislosti od poslania a požadovaných profesionálnych kompetencií personálu v oblasti trestného práva, je špecifikovaný:

- Výchovno-vzdelávací a výchovno-výcvikový CIEĽ trestnoprávnej edukácie, ako

zamýšľaný, žiaduci výsledok a projektovaný výstup edukačného procesu;

- OBSAH je chápaný ako procedúra určená k dosiahnutiu stanovených cieľov trestnoprávnej edukácie v teoretickej aj praktickej oblasti prípravy „špecialistov“; nosné poznatky sú sústredené v trestnom práve hmotnom, v trestnom práve procesnom (Mašľanyová a kol., 2016, Mencerová a kol., 2015, Šimovček a kol., 2016);
- Trestnoprávna edukácia sa realizuje spravidla v rámci výučbovej a mimovýučbovej FORMY, t.j. výchovno-vzdelávacieho procesu a výcviku v školskej a neškolskej sústave, čo predstavuje organizované učenie, výcvik a socializovanie, rozvíjajúce osobnosť;
- METÓDY trestnoprávnej edukácie predstavujú cesty k stanoveným výchovno-vzdelávacím a výchovno-výcvikovým cieľom, t.j. metódy výučbové, metódy výcvikové, metódy vedecké a pod.;
- V procese edukácie sa využívajú rôzne didaktické PROSTRIEDKY, výpočtová a audiovizuálna technika na podporu výučby, multimedialne učebne s počítačovou podporou vzdelávania a výcviku, virtuálne laboratória, cvičné školy a pod.

Zvolené FORMY, METÓDY a PROSTRIEDKY tvoria **MODUS OPERANDI – TRESTNOPRÁVNEHO EDUKAČNÉHO PROCESU** v konkrétnom prostredí špecializovaného vzdelávania, ktorý vnímame ako dvojstranný interaktívny vzťah edutantov: pedagóga na jednej strane a študenta práva / vedného odboru právnych vied na strane druhej.

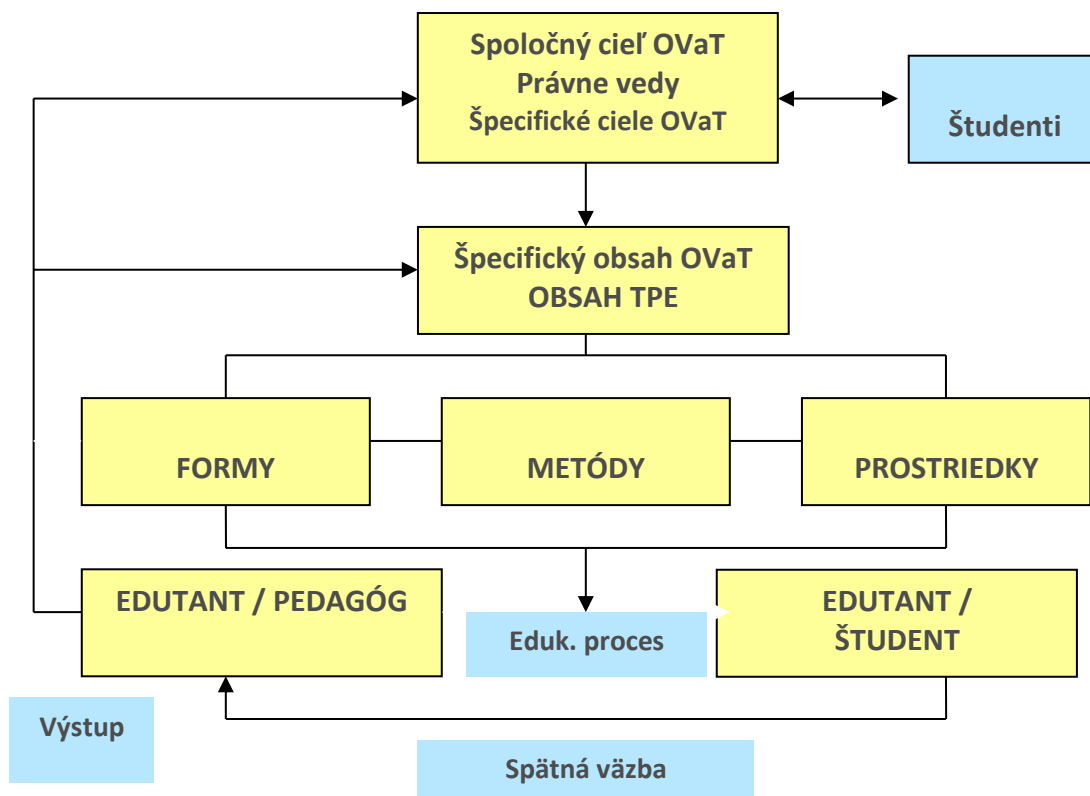
Súčasťou všetkých procesov je spätná väzba, analýza a kontrola kvality výstupov edukačného procesu, ktorá umožňuje inovovať formy, metódy a prostriedky edukácie, ako aj samotný obsah, pre dosiahnutie stanovených cieľov trestnoprávnej edukácie vysokoškolských študentov. Významnou skutočnosťou je vnímanie komplexnej a systematickej trestnoprávnej edukácie právnickej komunity, ako *hodnotovo orientovaného procesu profesionálnej špecializovanej prípravy*. Našou snahou nie je pripraviť pre právnu prax „len“ profesionála, ale „právnickú osobnosť / odborníka z odborov právnych disciplín“, rešpektujúcu právne normy a predpisy, ako aj zásady právnej etiky a kultúry, s ktorými sa vnútorne stotožnil, a navonok vo svojom správaní, konaní, v postojoch a pracovných výkonoch preukazuje.

Uvedená TRESTNOPRÁVNA EDUKÁCIA predstavuje chápanie vysokoškolského vzdelania v špecializovanej oblasti trestného práva a jeho príbuzných odborov:

- ako sústavy vedomostí, zručností, spôsobilostí, návykov, hodnôt, postojov a schopností osvojených počas vysokoškolského vzdelávania v rámci „mobility študentov“ a internacionalizácie štúdia medzi vysokoškolskými vzdelávacími inštitúciami v SR

a zahraničnými partnermi; (ERASMUS plus program EU, scholarship programmes – štipendijné programy, študijné granty, študijné pobyty...),

- ako najdôležitejšiu zložku odbornej kvalifikácie umožňujúcej vykonávať špecializované činnosti nielen „získavaním požadovaného počtu kreditov“ z predmetov na rôznych univerzitách, ale aj praxou počas štúdia (u právnických osôb, stáže u orgánov verejnej moci, v rámci ŠVOČ študentskej vedeckej a odbornej činnosti pod.),
- ako praktického výcviku v rámci simulovaných súdnych konaní, virtuálnych laboratórií právnych vied, Letných škôl práva so špecifickým zameraním, špecifických vzdelávacích a výskumných aktivít študentov doktorandského štúdia trestného práva, s aktívnou účasťou v projektoch výskumu a inovácií v oblasti trestného práva a jeho príbuzných odborov, v právnických START-up projektoch, v právnických dobrovoľníckych aktivitách a pod.,
- ako edukáciu bezpečnostno-právneho, ekonomického, environmentálneho a IT aplikačného zamerania pre teóriu, prax alebo vedecko-výskumnú činnosť.

Obr. X Trestnoprávna edukácia (TPE)

v rámci didaktického podsystému odborov vedy a techniky (OVaT) Právne vedy

Zdroj: vlastné spracovanie

V rámci skúmania identifikovaných problémov v odbore **DOPRAVA** využijeme metódu procesnej a obsahovej analýzy javov v rámci špecializovanej edukácie a vedeckej výchovy v odbore, ich komparáciu s praxou, metódu dedukcie a syntézy poznatkov pre formuláciu návrhov a komentára k vybraným témam. Metodologický prístup k skúmaniu javov bude vychádzať z platformy systémového prístupu, s aplikáciou v špecifickom prostredí leteckej edukácie budúcich pracovníkov v odbore Doprava. Strategickým rámcom hľadania riešení je realizácia štátnej vzdelávacej politiky a dopravnej politiky v odbore Doprava, resp. relevantnej medzinárodnej a európskej agendy, v podmienkach vysokých škôl na Slovensku, v spolupráci s ich partnermi.

Efektívnym nástrojom budovania a rozvoja požadovaných kompetencií personálu vo vybranej oblasti dopravy, s dôrazom na Leteckú dopravu / Letecké a kozmické inžinierstvo, je **LETECKÁ EDUKÁCIA**. t.j. aj v rámci leteckej vedeckej výchovy, vzdelávania a výcviku. Aplikáciou edukačného procesu do odboru Doprava je **LETECKÁ EDUKÁCIA**, vnímaná ako špecializované vzdelávanie, vychovávanie a praktický výcvik špecialistov primárne v oblasti dopravy, leteckého a kozmického inžinierstva, pre budovanie a rozvoj ich profesionálnych kompetencií.

Pri pohľade na **LETECKÚ EDUKÁCIU** ako na **INTERDISCIPLINÁRNY DIDAKTICKÝ SYSTÉM**, môžeme konštatovať, že v závislosti od poslania a požadovaných profesionálnych kompetencií leteckého personálu v novom integrovanom odbore Doprava, je špecifikovaný:

- Výchovno-vzdelávací a výchovno-výcvikový **CIEĽ** leteckej edukácie, ako zamýšľaný, žiaduci výsledok a projektovaný výstup edukačného procesu pre leteckú dopravu, letecké a kozmické dopravné prostriedky a systémy;
- **OBSAH** je chápaný ako procedúra určená k dosiahnutiu stanovených cieľov leteckej edukácie v teoretickej aj praktickej oblasti prípravy „špecialistov“; nosné požiadavky na vedomosti, zručnosti a kompetencie sú sústredené v národných a medzinárodných štandardoch / predpisoch;
- letecká edukácia sa realizuje spravidla v rámci výučbovej a mimovýučbovej **FORMY**, t.j. výchovno-vzdelávacieho procesu a výcviku v školskej a neškolskej sústave, čo

predstavuje organizované učenie, výcvik a socializovanie, rozvíjajúce osobnosť leteckého profesionála;

- **METÓDY** leteckej edukácie predstavujú cesty k stanoveným výchovno-vzdelávacím a výchovno-výcvikovým cieľom, t.j. metódy výučbové, metódy výcvikové, metódy vedecké a pod.;
- V procese edukácie sa využívajú rôzne didaktické **PROSTRIEDKY**, výpočtová a audiovizuálna technika na podporu výučby, multimediálne učebne s počítačovou podporou vzdelávania a výcviku, virtuálne laboratória, cvičné školy, letecká technika, letecké simulátory a pod.

Uvedené zámery vieme efektívne realizovať v rámci LETECKEJ EDUKÁCIE, ako interdisciplinárneho didaktického systému, v ktorom zohrávajú významnú úlohu rôzni aktéri a subjekty, ako účastníci a partneri výučbovej a mimovýučbovej formy edukácie.

Práca s talentovanými študentmi v rámci odboru Doprava, predstavuje kontinuálnu edukáciu najmä v rámci inžinierskeho a doktorandského štúdia, ktorá v primeranom rozsahu implementuje témy vybraných disciplín.

Interdisciplinarita je vyjadrená v rámci nového odboru Doprava, ktorý integruje a nahrádza doterajšie študijné odbory:

5.2.59 Doprava

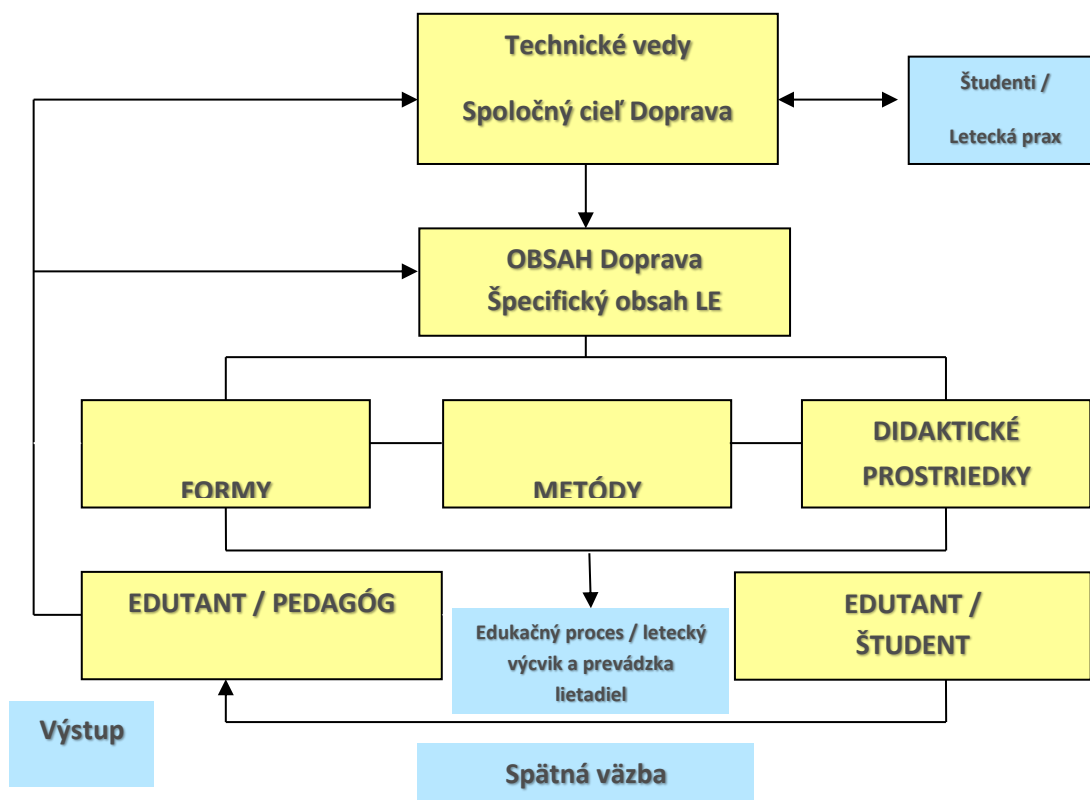
5.2.60 Poštové technológie

5.2.61 Letecké a kozmické inžinierstvo

8.2.1. Dopravné služby

8.2.2. Poštové služby

8.5.1. Logistika

Obr. X Letecká edukácia (LE) ako interdisciplinárny didaktický system

Zdroj: vlastné spracovanie

Letecká fakulta Technickej university v Košiciach a FPEDAS Žilinskej university v Žiline odporučili v rámci opisu odboru Doprava:

Nosné témy jadra znalostí študijného odboru

- Študijný odbor **Doprava** zahŕňa aplikované a interdisciplinárne znalosti, ktoré sú v jednotlivých oblastiach vzdelávania integrované v rámci odboru a viazané predovšetkým na relevantné prostriedky a technológie cestnej, železničnej, vodnej a leteckej dopravy, vrátane bezposádkových a kozmických systémov, dopravné, poštové a logistické technológie a služby.
- Nosné témy jadra odboru rešpektujú druh dopravy; dopravné prostriedky; technológie; materiály; technické systémy (robotické systémy v doprave, riadiace a prístrojové systémy, senzory, pohony a pod.); manažment a ekonomiku; legislatívu a právne normy; bezpečnosť a ľudský faktor v systémoch a procesoch; štúdium cudzieho jazyka; modelovanie a simuláciu; navigáciu; vybrané systémy a procesy. Ďalej sú viazané na teoretické základy jednotlivých stupňov vysokoškolského štúdia teoretických disciplín

ako sú aplikovaná matematika; fyzika/aerodynamika; aplikovaná informatika, kybernetika, vybrané elektronické a/alebo elektrotechnické a/alebo strojárské disciplíny, pre pochopenie činností technických prostriedkov, v kontexte etických a environmentálnych aspektov v odbore, na národnej a medzinárodnej úrovni.

- Ďalšie nosné témy jadra znalostí študijného odboru Doprava, vyjadrené v interdisciplinárnych študijných programoch, sú viazané na edukáciu personálu pre výkon povolání a licencovaných činností v pozemných, vodných, leteckých a kozmických dopravných prostriedkoch, v dopravných, prepravných, logistických, poštových systémoch a procesoch, v konštrukcii, výrobe, prevádzke a obsluhu relevantnej techniky a technológií v jednotlivých druhoch dopravy, v logistike, v dopravných alebo poštových službách, podľa príslušných medzinárodných a národných štandardov / predpisov. Nosné témy jadra znalostí odboru Doprava v jednotlivých študijných programoch umožňujú zvládať trendy a stratégiu automatizácie výrobných procesov, optimalizácie postupov s použitím najmodernejších technologických poznatkov s cieľom zvýšenia produkcie, umožňujú internacionalizáciu edukácie vo viacjazyčnom prostredí, interdisciplinárne štúdiá a medzinárodné uplatnenie absolventov na trhu práce v odbore.

Vedomosti, zručnosti a kompetencie absolventa študijného programu 1. stupňa v súlade s príslušnou úrovňou národného kvalifikačného rámca

- Absolvent disponuje interdisciplinárnymi vedomosťami v oblasti študijného odboru Doprava vrátane základných pojmov, zákonitostí a súvislostí z predmetov teoretického základu a špecifických technických predmetov pre výkon povolania vo vybranej oblasti vzdelávania v rámci odboru, vyjadrené v konkrétnom študijnom programe prvého stupňa vysokoškolského vzdelávania.
- Preukazuje vedomosti týkajúce sa manažmentu a ekonomiky systémov a procesov v odbore Doprava, vedomosti o moderných technických prostriedkoch, ovláda princípy a funkcie ich činností, podmienky ich prevádzky a údržby, zabezpečenia systémov a procesov. Na základe získaných vedomostí preukazuje schopnosť ich adekvátne využívať. Disponuje odbornými komunikačnými zručnosťami a dokáže organizovať prácu tímu.
- Absolvent dokáže samostatne riešiť problémy a robiť manažérsko-technické rozhodnutia v odbore Doprava na základných a stredných funkciách doma a v zahraničí.

Má schopnosť profesionálne prezentovať vlastné stanoviská, a to aj v cudzom jazyku.

**Vedomosti, zručnosti a kompetencie absolventa študijného programu 2. stupňa
v súlade s príslušnou úrovňou národného kvalifikačného rámca**

- Absolvent disponuje rozsiahlymi odbornými a metodologickými vedomosťami z viacerých oblastí vysokoškolského vzdelávania integrovanými v študijnom odbore Doprava. Má vedomosti interdisciplinárneho charakteru súvisiace s aplikáciami technických poznatkov v odbore, ktoré sú vyjadrené v študijnom programe druhého stupňa vysokoškolského vzdelávania.
- Disponuje vedomosťami o špeciálnej diagnostickej, pozemnej / vodnej / leteckej a kozmickej / logistickej / poštovej, informačnej, komunikačnej a ďalšej technike a jej použití v odbore Doprava a v súvisiacich oblastiach spoločenského života. Absolvent je schopný navrhovať, realizovať a hodnotiť riešenie problémov súvisiacich so systémami a procesmi v doprave. Dokáže formulovať odporúčania, postupy riešenia odborných problémov, navrhovať a uskutočňovať projekty na ich vyriešenie.
- Disponuje odbornými, komunikačnými a manažérskymi zručnosťami potrebnými pre výkon stredných a vyšších manažérsko-technických funkcií doma a v zahraničí. Absolvent preukazuje vysoký stupeň samostatnosti pri riešení problémov a projektov z oblasti dopravy. Disponuje inovatívnym myslením a je pripravený odborne prezentovať výsledky vlastnej analýzy a štúdia pred odborným publikom, a to aj v cudzom jazyku.

**Vedomosti, zručnosti a kompetencie absolventa študijného programu 3. stupňa
v súlade s príslušnou úrovňou národného kvalifikačného rámca**

- Absolvent ovláda metódy základného i aplikovaného výskumu vo vybranej oblasti vysokoškolského vzdelávania v rámci študijného odboru Doprava, vyjadrené v študijnom programe tretieho stupňa vysokoškolského vzdelávania. Má rozsiahle odborné vedomosti z viacerých oblastí vysokoškolského vzdelávania v rámci študijného odboru, ktoré mu slúžia ako základ pre uskutočňovanie výskumu a vývoja a vytvárania nových poznatkov v odbore.
- Absolvent dokáže formulovať nové hypotézy a stratégie pre ďalší výskum a rozvoj odboru Doprava. Aplikuje vlastné zistenia svojej teoretickej analýzy a svojho komplexného vedeckého výskumu pri riešení špecifických problémov v oblasti vysokoškolského vzdelávania v rámci študijného odboru. Na základe svojich výstupov

a zistení dokáže navrhovať, overovať a implementovať nové výskumné a pracovné postupy v odbore Doprava.

- Absolvent môže pracovať v manažérsko-technických funkciách na strategickej úrovni systémov a procesov doma a v zahraničí, ako vedecko-pedagogický pracovník, technický pracovník, samostatný tvorivý konštruktér a vývojový pracovník prvkov, modulov, uzlov a komponentov vybranej techniky, ako samostatný tvorivý pracovník v oblasti softvérových produktov v doprave a v oblasti tvorby nových informačných systémov v týchto oblastiach, ako vedúci interdisciplinárnych výskumných a konštrukčných kolektívov. Ďalej je schopný pracovať v medzinárodných riešiteľských tímoch, v konštrukčnom, technickom a prevádzkovom výskume a pod. Prezentuje samostatne výsledky výskumu a vývoja pred odbornou komunitou. Dokáže prognózovať, plánovať, riadiť, stanovovať zameranie výskumu a koordinovať tím v odbore.

7.1.3 Trestnoprávna ochrana bezpečnosti štátu v kontexte komponentov obranného potenciálu štátu

Slovenská republika v procese garantovania bezpečnosti, kreovania bezpečnostnej stratégie, vytvárania svojej bezpečnostnej politiky a tvorbe adekvátneho bezpečnostného systému vychádza z historických skúseností, disponibilných vedeckých analýz a prognóz vývoja bezpečnostnej situácie vo svete, v Európe, v stredoeurópskom priestore a na vlastnom území.⁶

Pozornosť spoločnosti sa vždy sústreďovala na dva základné okruhy bezpečnosti, a to vnútornú bezpečnosť a vonkajšiu bezpečnosť, a tomu zodpovedajúce zdroje hrozieb, ktorými boli v základnom chápaní prezentované najmä prírodné a civilizačné zdroje hrozieb alebo ich kombinácie. Práve oblasť civilizačných hrozieb spojených s ozbrojeným násilím sa stala v historickom vývoji ľudstva oblasťou, ktorá zaznamenala grandiózny rast a poskytla ľudstvu nástroje na sebazničenie, deštrukciu sveta a ľudskej civilizácie. Štát využíva dostupné nástroje bezpečnostného systému na ich elimináciu, v kontexte kolektívnej obrany a zaistenia chránených záujmov, v jednotlivých sektoroch bezpečnosti.⁷

⁶ Kelemen, M., Blažek, V.: Obrana a krízový manažment vo verejnej správe I. L. Mikuláš: AOS, 2011, s. 37. ISBN 978-80-8040-423-9

⁷ Kelemen, M.: Vybrané problémy ochrany osôb, majetku a zaistenia ďalších chránených záujmov v sektoroch bezpečnosti. Bratislava: VEDA vydavateľstvo SAV, 2014. 371 s. ISBN 978-80-224-1389-3

Slovenská republika v súčasnosti zažíva novú etapu definovania bezpečnostných záujmov od svojej samostatnosti, ktorá nachádza zrkadlenie v novo sa tvoriacej Bezpečnostnej stratégii SR v gescii Ministerstva zahraničných vecí a európskych záležitostí SR a ich implementácie v paralelných strategických dokumentoch, ako Obranná stratégia SR a Vojenská stratégia SR, v gescii Ministerstva obrany SR.

Bezpečnostnú stratégiu vnímame ako teóriu a prax fungovania štátu – spoločenstva štátov, zameranú na dosiahnutie všeobecných a dlhodobých cieľov v oblasti bezpečnosti. Doterajšie prístupy a stanoviská ako aj východiskové postuláty bezpečnosti a obrany sú obsahom bezpečnostno-politických dokumentov, prerokovaných a schválených Národnou radou Slovenskej republiky v septembri roku 2005 a to - „Bezpečnostnej stratégie Slovenskej republiky“ a „Obrannej stratégie Slovenskej republiky“.⁸ Strategické dokumenty štátu boli v procese aktualizácie z dôvodu reakcie na zmeny bezpečnostného prostredia všetkými dostupnými prostriedkami Slovenskej republiky, na základe „Strategického hodnotenia obrany“ v roku 2011 a širokej odbornej a laickej diskusie. Kľúčovým pilierom nášho smerovania zostávala „Strategická koncepcia bezpečnosti a obrany členov organizácie Severoatlantickej zmluvy“, prijatá hlavami štátov a vlád v Lisabone v roku 2010, ako náhrada strategickkej koncepcie Aliancie z roku 1999. „Strategická koncepcia musí ponúknuť voľnosť s ohľadom na predpokladaný vývoj, ale s dostatočnou presnosťou, aby boli užitočné pre spojeneckých úradníkov zodpovedných za implementáciu politiky.“⁹

Bezpečnostné záujmy Slovenskej republiky vychádzajú z princípu zaručenia bezpečnosti občana v súlade s medzinárodnými právnymi normami a ústavou, a základných občianskych a demokratických hodnôt. Slovenská republika vyznáva a chráni hodnoty slobody, mieru, demokracie, právneho štátu, zákonnosti, a spravodlivosti, plurality, prosperity, solidarity, rešpektovania ľudských práv a slobôd.¹⁰

Bezpečnostné záujmy Slovenska vyplývajú z nasledovných hodnôt:

- záruka bezpečnosti a ochrany základných ľudských práv a slobôd občanov;
- záruka územnej celistvosti, zvrchovanosti, nedotknuteľnosti hraníc, politickej nezávislosti, identity;
- demokratické štátne zriadenie, zákonnosť a trhovú ekonomiku;
- hospodársky, sociálny, environmentálny a kultúrny rozvoj spoločnosti;

⁸ Doterajšie strategické dokumenty: Bezpečnostná stratégia SR 2005, Obranná stratégia SR 2005.

⁹ Nečas, P., Kelemen, M.: War on insecurity: calling for effective strategy! : scientific monograph. Kiev: The Center of Educational Literature, 2010. - s 44. - ISBN 978-611-01-0023-6.

¹⁰ Pozri: čl. 4 a 5 Bezpečnostnej stratégie SR 2005.

- transatlantické strategické partnerstvo, spolugarancia bezpečnosti spojencov;
- fektívnosť medzinárodných organizácií, ktorých je Slovensko členom, podpora rozširovania NATO a EÚ;
- rozvoj dobrých partnerských vzťahov a foriem spolupráce s krajinami, s ktorými zdieľame spoločné záujmy;
- podpora šírenia slobody a demokracie, dodržiavania ľudských práv, zákonností, medzinárodného poriadku, mieru a stability vo svete.

Nová Bezpečnostná stratégia zadefinuje bezpečnostné záujmy SR, základné ciele bezpečnostnej politiky SR a spôsoby ich implementácie v jednotlivých oblastiach bezpečnosti SR. Posilní sa prepojenie bezpečnostných záujmov s vyjadrením cieľov, postupu a nástrojov bezpečnostnej politiky SR v kľúčových oblastiach bezpečnosti pri ich presadzovaní v súlade s komplexným prístupom k bezpečnosti (integrované pôsobenie širokého spektra nástrojov). Zohľadní aj limity medzinárodných organizácií riešiť aktuálne problémy, čo dáva väčší význam regionálnym organizáciám založeným na spoločnom hodnotovom základe a rozvoju kapacít SR.¹¹

Odborná komunita konštatuje, že vzhľadom na nadväznosť návrhu Bezpečnostnej stratégie SR 2017 na Bezpečnostnú stratégiu SR 2005, pri stanovení bezpečnostných záujmov nedošlo k závažnému posunu. Skoro identické z hľadiska znenia i poradia zostali zachovanie štátnej existencie, zvrchovanosti a celistvosti, rozvoj demokratického zriadenia a právneho štátu, trvalo udržateľný rozvoj a bezpečnosť. V porovnaní s Bezpečnostnou stratégiou SR 2005 pribudlo kvalitné životné prostredie, kultúrny rozvoj a bezpečný kybernetický priestor. Bezpečnosť, stabilita a akcieschopnosť EÚ a NATO ako bezpečnostný záujem zostali (tu pribudlo zotrvanie v integračnom jadre – reakcia na zmeny v EÚ). Ak v Bezpečnostnej stratégii SR 2005 bolo transatlantické partnerstvo na piatom mieste, v dokumente 2017 je predposledné, zaradené do priestoru rozširovania bezpečnosti a stability v európskom susedstve.¹²

Materiálne a nemateriálne komponenty obranného potenciálu štátu

Historická skúsenosť mnohých vojnových konfliktov a obrany samostatnosti, občianskej slobody a ideálov demokracie, ako aj národných hodnôt potvrdila synergický efekt spojenia materiálnych prostriedkov obrany a vlasteneckého konania a odhodlania prinášať obety za svoju slobodu, národ a štát. Aj vojenská veda (vedecká práca v oblasti obrany a vojenstva) považuje vojenskú silu a vojenský potenciál za súhrn reálnych materiálnych a duchovných možností spoločnosti, vojenských koalícií, ktorých využíva k vedení vojny alebo iných

¹¹ <http://www.rokovania.sk/Rokovanie.aspx/BodRokovaniaDetail?idMaterial=25849>

¹² <http://stratpol.sk/wp-content/uploads/2017/08/BSSR-2017-SVK-v-final-OND-final.pdf>, s.5.

vonkajších či vnútorných činností, v súlade s ich bezpečnostnými záujmami s použitím ozbrojených síl – armády.¹³

Vojenská sila je kvalitatívny stav, ktorý je podmienený ekonomickými predpokladmi, spoločenskými vzťahmi, politikou a reálnou vojenskou spôsobilosťou vlastnej armády. Svojou štruktúrou je vojenská sila systémom ekonomických, vedeckých, sociálnych, duchovných a vojenských potenciálov. Tieto potenciály vyjadrujú kvalitatívne a kvantitatívne možnosti ekonomiky, vedy, sociálne politických a ideologických vzťahov aj ozbrojených síl štátu, koalície, ktorých je možné použiť k vedeniu vojny. Vojenská sila je vždy kvantitatívne i kvalitatívne sociálne podmienená a má svoju sociálnu podstatu a poslanie. Vymedzenie vyššie uvedeného pojmu nám potvrdzuje a ukazuje na význam materiálnych a nemateriálnych komponentov obranného potenciálu štátu a regiónov. Preto je aj tejto problematike venovaná pozornosť v oblasti obrany, a táto je neustále dotváraná, rozvíjaná a upevňovaná.

Jadro materiálnych komponentov obranného potenciálu štátu a jeho regiónov tvorí najmä ekonomický potenciál, vojensko-ekonomický potenciál, vedecký potenciál, vojensko-vedecký potenciál.

Ekonomický potenciál je súhrnom výrobných síl a výrobných vzťahov, ktoré určujú štátne a spoločenské zriadenie zeme, politiku a ideológiu strán a hnutí, ako aj fungovanie celej spoločnosti. Ekonomický potenciál je maximálna možnosť hospodárstva štátu zabezpečovať materiálne potreby života a vývoja spoločnosti a vyrábať všetko potrebné pre vojenské účely a potreby obrany. Je vyjadrený úrovňou a objemom spoločenskej výroby, spoločenskej spotreby, tempom a možnostiam jeho rastu, charakterom ekonomickej štruktúry a ďalšími ukazovateľmi. Ekonomické predpoklady podmieňujú pomer síl medzi štátmi v dobe mieru a predznamenávajú možnosti štátu, koalície zabezpečiť požiadavky armády na plnenia úloh obrany a predurčujú orientáciu použitia vojenskej sily.

Ekonomický potenciál prostredníctvom výrobných síl vytvára vojenskú silu štátu najmä výrobou zbraní, vojenskej techniky, potravín a ostatných materiálnych prostriedkov, potrebných pre vedenie vojny. Vytvára podmienky k uspokojovaniu materiálnych potrieb vojny (bojiska, frontu) a zázemia v dobe vojny, má dominantný vplyv na jej priebeh a výsledok. Výsledok a priebeh vojny je do značnej miery určený ekonomickými možnosťami zainteresovaných vojnových strán, efektívnosťou realizácie týchto možností k rozvíjaniu hromadnej, stále rastúcej výroby prostriedkov ozbrojeného zápasu, k dosiahnutiu vojensko-technickej prevahy nad protivníkom. Taktiež je prostredníctvom výrobných vzťahov určujúci

¹³ Kelemen, M., Blažek, V.: Obrana a krízový manažment vo verejnej správe I. L. Mikuláš: AOS, 2011, 268 s. ISBN 978-80-8040-423-9

pre sociálne a politické možnosti spoločnosti, jej duchovný život, pôsobí na vedecký, sociálny, morálno-politický a vojenský potenciál.

Ekonomická sila štátu a regiónu je základom vojenskej sily, ktorej rozvoj a použitie je určované vojenskou politikou štátu. Priamy základ ekonomickej pripravenosti na plnenie úloh obrany a vojny tvorí *vojensko-ekonomický potenciál*, ktorý je súčasťou ekonomického potenciálu. Vyjadruje schopnosť ekonomiky štátu uspokojiť priame potreby ozbrojených síl štátu. Ekonomický potenciál syntetizuje všetky zložky vojenskej sily do jedného celku a umožňuje jej zvýšenie alebo zníženie.

V súčasnom období má veľkú úlohu zabezpečenie životnosti národného hospodárstva. Na životnosť ekonomiky má vplyv zabezpečenie obrany a ochrany, uchovanie - energetického systému, informačného systému, logistiky, zraniteľnosti komunikácií, výroby, ako aj geografické rozmiestnenie dôležitých priemyselných centier, schopnosť obnoviť priemyselné celky a pod.

Vedecký potenciál je nevyhnutným predpokladom vojensko-technického vybavenia armády v súlade s najnovšími poznatkami. Veda a vedecko-technická a informačná revolúcia má rastúcu úlohu v spoločnosti, ako aj v skupine oblastí pôsobiacich na vojnu a vojenstvo. Veda je spoločensky podmienený proces poznania objektívneho sveta, vyjadrovaný v podobe neustále sa rozvíjajúceho sa systému poznatkov, ktoré ľudstvo využíva k pochopeniu zákonov prírody a spoločnosti a pretváraní objektívnej reality. V súčasnosti veda silne ovplyvnila všetky stránky vojenskej teórie a praxe, a stala sa jedným z významných prvkov vojenskej sily štátu a dôležitým predpokladom víťazstva vo vojne. V súčasnosti existuje snaha v čo najkratšom čase zakomponovať najnovšie poznatky vedy do vojenskej praxe a zabrániť predstihu aplikácie výsledkov vedy do vojsk, než to dokáže potenciálny protivník.

Vojenský špecialisti na základe výsledkov vedy určujú také perspektívy vojenstva, ktoré nevyplývajú bezprostredne z jeho vývoja a využívaním rastúceho spektra všetkých vied pôsobiacich na vojenstvo realizujú jeho vývoj skokmi a zabezpečujú predstih pred protivníkom. Podstata spočíva v tom, že napríklad vojenský špecialisti odhaľujú slabiny v technike a v ďalších prvkoch vojenstva a navrhujú nové moderné spôsoby ich odstránenia. Práve zbrane a zbraňové systémy sú oblasťou vojenstva, kde sa v konkrétnosti realizujú vedecké poznatky. Vojensko-vedecký potenciál sa stal významným nástrojom realizácie mnohých úloh.

Vojensko-vedecký potenciál je všetok vedecký potenciál štátu, využívaný k zvýšeniu jej vojenskej sily. Vyjadruje kvantitatívnu ako aj kvalitatívnu pripravenosť a schopnosť vedy podieľať sa na riešení úloh spätých s upevňovaním vojenskej sily štátu s jeho politickými a bezpečnostnými potrebami.

Vojenský potenciál vyjadruje bojovú a nebojovú silu armády štátu, jeho schopnosť udržať a zdokonaľovať ozbrojené sily, zvyšovať ich bojovú silu, dopĺňať ich vyškolenými a kvalifikovanými kádrami, vyzbrojovať ich modernou vojenskou technikou a všetkým potrebným materiálom v dobe mieru, ako aj v dobe vojny. Súčasná situácia zvyšuje požiadavky na kvalitné technické zázemie vojenského potenciálu, ako aj na človeka, ako hlavnú silu vo vojne. Stále jasnejšie vystupuje skutočnosť, že s rastom zložitosti zbraňových systémov a armády sa zvyšujú požiadavky na teoretickú, psychologickú a fyzickú prípravu vojenských kádrov, ktoré sú spôsobilé na rýchle a správne myšlienkové procesy, na poznanie súvislosti medzi udalosťami a faktami, vytyčovať maximálne, ale reálne ciele a nachádzať najlepšie cesty ich realizácie.

Materiálny potenciál je zdrojom a základom *duchovných síl občanov a ozbrojených síl*. Duchovné prvky nie sú pasívnym odrazom materiálnych prvkov, ani ich mechanickým následkom. Majú vždy aktívnu úlohu v zmene vojenskej sily, v efektívnosti jej využitia, zvyšujú alebo znižujú veľkosť alebo efektívnosť materiálnych prvkov. Zatiaľ čo materiálne prvky vojenskej sily pôsobia na protivníka bezprostredne fyzicky i morálne psychologicky, duchovné prvky pôsobia predovšetkým morálno-psychologicky. Historická vojnová skúsenosť potvrdzuje, že štát ako aj región, nemôže byť obranyschopný bez veľkého hrdinstva ľudu, realizujúceho bojové a nebojové činnosti v núdzových podmienkach za situácie nesmiernych obetí na životoch, zdravia a obmedzení kultúry svojho života.

Príčiny, cieľ a charakter konkrétneho vojenského konfliktu bezprostredne ovplyvňuje obsah a prejavy duchovného činiteľa. Duchovný činiteľ ako jedna významná stránka vojenskej sily nevytvára predpoklad úspechu vo vojne sám o sebe, ale iba keď sa opiera o materiálnych činiteľov. Jednota a vzájomný súlad materiálneho a duchovného činiteľa vytvára priaznivé predpoklady pre úspešné vedenie vojny.

Duchovný činiteľ je špecifickým prejavom spoločenského vedomia, vyjadrujúcim stupeň odhodlanosti a schopnosti nás plniť sociálne, ekonomické, politické a vojenské úlohy. Do duchovného činiteľa, najmä do jeho politickej a morálnej formy, vstupujú tie dynamické prvky spoločenského vedomia, ktoré najhlbšie odrážajú uvedomelé, sociálne vzťahy ľudí k spoločenským javom, k cieľom vojny, charakteru a následkom vojny, a ich duchovné spôsobilosti dosahovať víťazstvo nad protivníkom. Duchovný činiteľ je dynamickou veličinou a jeho zmeny závisia od mnohých príčin, napríklad od víťazstva a porážky vlastných vojsk, od kvality prípravy vojsk, od spojeneckej spolupráce, od profesionality veliteľského zboru, od schopnosti odolávať ideologickému pôsobeniu protivníka.

Identifikácia trestnoprávnej ochrany v oblasti bezpečnosti štátu v právnom poriadku Slovenskej republiky

Kľúčové nástroje trestnoprávnej ochrany zákonom chránených záujmov v predmetnej problematike skúmania predstavujú najmä normy trestného práva hmotného, stanovené v osobitnej časti Trestného zákona¹⁴, ako:

- Trestné činy proti republike (právna úprava siedmej hlavy osobitnej časti Trestného zákona).
- Trestné činy proti brannosti, proti civilnej službe, proti službe v ozbrojených silách a proti obrane vlasti (právna úprava desiatej hlavy osobitnej časti Trestného zákona).
- Vybrané trestné činy z Trestných činov proti mieru, proti ľudskosti, trestné činy terorizmu, extrémizmu a trestné činy vojnové (právna úprava dvanástej hlavy osobitnej časti Trestného zákona).

7.2 Trestné právo hmotné a Kriminológia v leteckej doprave

Vychádzajúc z delenia práva na súkromné a verejné¹⁵ je trestné právo ako súčasť slovenského právneho poriadku **odvetvím verejného práva**.

Slovenské trestné právo je súčasťou slovenského právneho poriadku a odvetvia verejného práva. Účelom trestného práva je chrániť spoločenské vzťahy, aby nedochádzalo k páchaniu trestných činov, t. j. prostredníctvom trestného práva sa chránia práva a oprávnené záujmy spoločnosti a ústavné zriadenie Slovenskej republiky pred taxatívne určenými trestnými činmi, ktoré sú upravené v trestnoprávných normách.

Trestné právo sa rozdeľuje na **trestné právo hmotné** (upravuje, čo je trestným činom a akú sankciu možno zaň uložiť) a **trestné právo procesné** (upravuje postup orgánov činných v trestnom konaní).

Trestné právo hmotné je odvetvie práva, ktoré chráni významné spoločenské vzťahy tým, že určuje, čo je trestný čin a akú sankciu (trest alebo ochranné opatrenie) možno za jeho spáchanie uložiť.

¹⁴ Zákon NR SR č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon, v znení neskorších právnych predpisov. Dostupné na internete: <https://zakony.judikaty.info/predpis/zakon-300/2005>

¹⁵ Delenie práva na právo verejné a súkromné sa datuje od doby rímskeho právnika Ulpiana, ktorý vo svojej práci Digesta rozdelil právo na právo božské (*ius divinum*) a právo ľudské (*ius humanum*), (Ulpianus D 1, 1, 10, 2), ktoré ďalej rozdelil na právo verejné (*ius publicum*) a právo súkromné (*ius privatum*) (Ulpianus D 1, 1, 1, 2). Pozri k tomu BLAHO, P.; HARAMIA, I.; ŽIDLICKÁ, M. *Základy rímskeho práva*. Bratislava: Univerzita Komenského, 1997, s. 27.

Trestné právo procesné je odvetvie práva, ktoré upravuje procesný postup orgánov činných v trestnom konaní a súdov tak, aby trestné činy boli náležite zistené a ich páchatelia podľa zákona spravodlivo potrestaní, pričom treba rešpektovať základné práva a slobody fyzických osôb a právnických osôb.

Základným poslaním slovenského trestného práva je **chrániť významné spoločenské vzťahy pred trestnými činmi**. Túto úlohu plní trestné právo tým, že svojimi normami reguluje vzťahy, ktoré vznikajú v súvislosti s páchaním trestných činov. Ide o tzv. **trestnoprávne vzťahy**. Protiprávny čin, t. j. spáchanie trestného činu je právnou skutočnosťou, ktorou vzniká základný právny vzťah, trestnoprávny vzťah medzi štátom, resp. jeho orgánmi činnými v trestnom konaní a súdmi na strane jednej a páchatelom na strane druhej.¹⁶

Prostredníctvom trestného práva hmotného sa vymedzujú základné povinnosti občanov, iných osôb voči štátu a spoločnosti. Zároveň sa vymedzuje konanie, ktoré je v rozpore s právom, a ktorému sa treba vyhýbať.

Predmetom trestnoprávnej úpravy sú vzťahy, ktoré vznikajú medzi štátom a páchatelom trestného činu; pričom tieto vzťahy sa v dôsledku svojej regulácie normami trestného práva hmotného nazývajú trestnoprávne vzťahy. Vzhľadom na skutočnosť, že dominujúcim prvkom trestnoprávneho vzťahu je špecifická právna ochrana, nazývajú sa tieto vzťahy ochrannými. Metódou trestnoprávnej úpravy je najmä verejnoprávna regulácia spoločenských vzťahov so súkromnoprávnymi črtami.¹⁷

Základom trestnej zodpovednosti podľa platného slovenského práva je **spáchanie trestného činu**. Pojem trestný čin a jeho kategorizácia patria k najdôležitejším otázkam trestného práva hmotného. Trestná zodpovednosť vzniká konaním trestne zodpovedného subjektu, ktorý ohrozil alebo porušil záujmy chránené Trestným zákonom.

Z dikcie citovaného ustanovenia vyplýva, že na to, aby mohol byť určitý čin posúdený ako trestný čin musia byť kumulatívne splnené dve podmienky:

- protiprávnosť činu,
- existencia takých znakov protiprávneho činu, ktoré sú uvedené iba v Trestnom zákone, ak zákon neustanovuje inak.¹⁸

Kriminológia je samostatná veda zaoberajúca sa zločinom (latinské crimen – zločin, grécke logos – niečím sa zaoberajúci);

¹⁶ Klátik, J. a kol. Trestné právo hmotné: Všeobecná časť. Plzeň, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2018, s.10-11. ISBN 9788073807269

¹⁷ Ibid, s. 12

¹⁸ Ibid, s. 53.

- a) skúmaním príčin a spôsobov páchania trestnej činnosti,
- b) osobou páchatel'a,
- c) obeťou trestných činov (viktimológia),
- d) prevenciou proti páchaniu trestnej činnosti.

V najširšom a zároveň najjednoduchšom slova zmysle je **vedou o kriminalite**.

Pod pojmom **kriminalita** rozumieme trestné chovanie alebo chovanie kriminálne vyjadrené súhrnom trestných činov, ktoré úmyselne alebo z nedbalosti spáchali trestne zodpovedný páchatelia na určitom území a v určitom časovom období.¹⁹

Kriminalita sa delí na trestnú činnosť evidovanú a riešenú trestneprávnymi inštitúciami (objasnenú a neobjasnenú) a na kriminalitu nezistenú (nevidovanú) žiadnym trestneprávnym orgánom, ktorá sa ďalej delí na kriminalitu nikým nezistenú a zistenú, ale neohlásenú, a preto nevidovanú.²⁰

Stav celkovej kriminality, ako aj dynamika jednotlivých druhov trestnej činnosti je na území Slovenskej republiky priebežne štatisticky zaznamenávaná a výstupy sú každoročne publikované v štatistických ročenkách Generálnej prokuratúry Slovenskej republiky, ktoré však osobitne neskúmajú stav kriminality v leteckej doprave predstavujúcej novú sektorovú oblasť. Potreba skúmania kriminologických aspektov závažnej trestnej činnosti v leteckej preprave sa na úrovni Európskej únie pretavila do prijatia Smernice Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2016/681 z 27. apríla 2016 o využívaní údajov zo záznamov o cestujúcich (PNR) na účely prevencie, odhaľovania, vyšetrovania a stíhania teroristických trestných činov a závažnej trestnej činnosti (ďalej aj ako „Smernica PNR“), ktorá predstavuje významný prameň práva v oblasti skúmanej problematiky. Smernica PNR v rámci ustanovenia článku 4 ods. 1 ukladá členským štátom Európskej únie povinnosť zriadiť alebo určiť „*orgán zodpovedný za prevenciu, odhaľovanie, vyšetrovanie alebo stíhanie teroristických trestných činov a závažnej trestnej činnosti.*“

V uvedenej súvislosti nemožno opomenúť ani úlohu Medzinárodnej organizácie pre civilné letectvo, do pôsobnosti ktorého patrí plánovanie a rozvoj medzinárodnej leteckej dopravy k zaisteniu bezpečnosti a systematickému rastu tejto oblasti. Práve v uvedenom kontexte orgány jednotlivých členských štátov čiastkovo skúmajú kriminologické a právne aspekty kriminality v leteckej doprave, prijímajúc opatrenia zamerané na zníženie kriminality.

¹⁹ Urbanová, M. Sociální kontrola a právo. Brno: MU, 1998, s. 94.

²⁰ Marešová, A. Základní údaje o osobách vyšetřovaných a stíhaných v České republice v r. 1993, Kriminalistika, 1994, č.4, s. 343

Súčasný stav riešenej problematiky však postráda komplexný, medzinárovne akceptovaný model prevencie kriminality v leteckej doprave zahŕadňujúci najnovšie trendy v leteckej doprave.

Prevencia kriminality môže byť ďalej členená na:

- *sociálnu prevenciu* – je zameraná na vzdelávanie, výchovu, fungovanie zdravotníctva, zabezpečenie kvality života, voľného času a zamestnanosti sa dosiahne zníženie rozsahu kriminality,
- *situačnú prevenciu* – je zameraná na konkrétne situácie, sťažiť možnosti páchania trestných činov a uľahčiť možnosti odhaliť páchatel'ov, opatrenia situačnej prevencie majú prevažne technický, organizačný a administratívny charakter.

Preventívne programy majú zameranie podľa typu prevencie:

- v sociálnej prevencii,
- v situačnej prevencii,
- v prevencii viktimácie.

Kriminológia v leteckej doprave ako špecifický aplikovaný výskum kriminologických a právnych aspektov kriminality v novej sektorovej oblasti, ktorou je **letecká doprava**, je determinovaný tvorbu a praktickou realizáciou hybridného modelu nástrojov a opatrení pre zvýšenie úrovne prevencie kriminality, skúmanie páchatel'a a obete trestnej činnosti.

Základnou platformou výskumu skúmania javu je posúdenie (identifikácia, analýza a hodnotenie) rizikových oblastí a špecifikácia rizík kriminality v dopravných a prepravných procesoch, v rámci riadenia letovej prevádzky, pozemného zabezpečenia leteckej prevádzky, vo finančnom, materiálnom a technickom zabezpečení leteckej dopravy, v bezpečnostnej ochrane civilnej leteckej dopravy, v bezpečnosti letov, v leteckej logistike a v podporných službách pre leteckú dopravu, s dôrazom na páchatel'a aj obeť trestnej činnosti. Definovanie výskumného problému a klasifikácia rizík kriminality sú východiskom tvorby Registra rizík kriminality v leteckej doprave. Významným praxeologickým výstupom výskumu je optimalizácia a realizácia hybridného modelu prevencie kriminality v leteckej doprave, ako stratégie hybridného zvládania posúdených rizík s podporou modelovania multikriteriálneho hodnotenia rizík, s potenciálom pre predikciu trendov kriminality v leteckej doprave.

7.3 Zhrnutie

Ochrana osôb, majetku a bezpečnostných záujmov normami trestného práva hmotného patria medzi kľúčové, zákonom chránené záujmy. Doterajšia spoločenská empiria nás utvrdzuje v poznaní, že bezpečnosť predstavuje významný multidimenzionálny faktor kvality života spoločnosti a občana, ktorý musíme systematicky skúmať, prognózovať a zaisťovať zákonnými prostriedkami.²¹ Význam témy a využitie národného obranného potenciálu nachádza zrkadlenie aj v najnovšej iniciatíve v rámci Stálej štruktúrovanej spolupráce EÚ v oblasti bezpečnosti a obrany a pod. Jej realizácia bude determinovaná kvalitou a profesionalitou personálu.

Na základe vnímania komplexnej a systematickej trestnoprávnej edukácie odbornej komunity, ako hodnotovo orientovaného procesu profesionálnej špecializovanej prípravy, snahou nie je pripraviť pre prax „len“ profesionála, ale aj „osobnosť / odborníka“, rešpektujúcu právne normy a predpisy, ako aj zásady právnej etiky a kultúry, s ktorými sa vnútorne stotožnil, a navonok vo svojom správaní, konaní, v postojoch a pracovných výkonoch preukazuje v rámci svojej profesionálnej oblasti v sektore DOPRAVA / podsektore LETECKÁ DOPRAVA (na úseku Safety/Security).

7.4 Kontrolné otázky

1. Ako definujeme komplexný pojem „Bezpečnosť“?
2. Vymenujte komponenty bezpečnostného sektora štátu.
3. Čo rozumieme pod pojmom „Bezpečnostný systém štátu“?
4. Ktoré sú bezpečnostné záujmy štátu.
5. Popíšte rozdelenie výkonných letcov do výcvikových skupín.
6. Popíšte metodologické prístupy pre komplexné skúmanie otázok ochrany občanov a zaistenia ich bezpečia, resp. majetku, alebo určitého chráneného záujmu akým sú bezpečnostné záujmy štátu.
7. Vysvetlite pojem kompetencia a edukačný didaktický systém.
8. Aké je postavenie slovenského trestného práva v rámci právneho systému v SR?
9. Objasnite pojmy „trestný čin, kriminalita“.
10. Charakterizujte kriminológiu a prevenciu kriminality na aplikačnom príklade v podsektore Letecká doprava.

²¹ KELEMEN, M.: Problems of protected interests in the security sectors: Professional and criminal law aspects of the protection of interests. 2nd. suppl. ed. Banská Bystrica: Belianum. Matej Bel University Press, 2017. 112 p. ISBN 978-80-557-1261-1

Použitá literatúra

- [1] OECD DAC Handbook on Security Sector Reform. Paris : OECD Publishing, 2007, p. 22.
- [2] Kelemen, M. Vybrané problémy ochrany osôb, majetku a ďalších chránených záujmov v sektoroch bezpečnosti. Bratislava: VEDA Vydavateľstvo SAV, 2014. 371 s. ISBN 978-80-224-1389-3
- [3] Šimák, L.: Manažment rizík. Žilina: FŠI ŽU, 2006, s. 7. Dostupné na internete: <http://fsi.iniza.sk/kkm/old/publikacie/mnrizik.pdf>
- [4] Buzan, B., Waewer, O., de Wilde, J.: Security. A New Framework for Analysis. Boulder, Colorado : Lynne Rienner Publishers, 1998, 237 s. ISBN 1-55587-603-X.
- [5] Bajpai, K.: Human Security: Concept and Measurement. Kroc Institute Ocassional Paper #19:OP:1. Washington D.C. : Kroc Institute, 2000, 64 p.
- [6] ESRI Final Report. 2009. Brussels : EC, 2009, s. 20. ISBN 978-92-79-13025-0
- [7] Kelemen, M., Blažek, V.: Obrana a krízový manažment vo verejnej správe I. L. Mikuláš: AOS, 2011, 268 s. ISBN 978-80-8040-423-9
- [8] Zákon NR SR č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon, v znení neskorších právnych predpisov. Dostupné na internete: <https://zakony.judikaty.info/predpis/zakon-300/2005>
- [9] Blaho, P.; Haramia, I.; Židlická, M. *Základy rímskeho práva*. Bratislava: Univerzita Komenského, 1997, s. 27.
- [10] Klátik, J. a kol. (Kelemen, M.). Trestné právo hmotné: Všeobecná časť. Plzeň, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2018, s.10-11. ISBN 9788073807269
- [11] Urbanová, M. Sociální kontrola a právo. Brno: MU, 1998, s. 94.
- [12] Kelemen, M.: Problems of protected interests in the security sectors: Professional and criminal law aspects of the protection of interests. 2nd. suppl. ed. Banská Bystrica: Belianum. Matej Bel University Press, 2017. 112 p. ISBN 978-80-557-1261-1